

5.5.2021

Sivistysvaliokunnalle
VNS 1/2021 vp

Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko

Suomen Yrittäjät kiittää sivistysvaliokuntaa mahdollisuudesta lausua valtioneuvoston koulutuspoliittisesta selonteosta.

Kommentit lukuun 1. Selonteon tarkoitus, lähtökohdat ja laatimisprosessi

Suomen kilpailukyvyyn, työllisyyden ja talouden kannalta on tarpeen laatia kokonaiskuva koulutus- ja osaamisjärjestelmän edellyttämistä muutostarpeista. Selonteko on tavoitteiltaan hyvä ja tarpeellinen ja siinä on hyvin esitetty koulutukseen ja tutkimukseen vaikuttavat tekijät, joita ovat erityisesti väestökehitys, teknologian kehitys ja ilmastonmuutos.

Selonteon laadintaan olisi jo aiemmin voinut ottaa mukaan yrityselämän toimijoita, jolloin lopputuloksessa olisi huomioitu nyt tehtyä enemmän myös muun kuin virallisen koulutus- ja osaamisjärjestelmän tarpeita, näkemyksiä ja ehdotuksia. Toimintaympäristön muutosten takia tarvitaan muutoksia myös toimintatavoissa ja resurssien kohdentamisessa. On pystyttävä vaurutumaan myös täysin ennakoimattomiin muutoksiin. Pk-yritykset voivat innovatiivisina ja ketterinä toimijoina tarjota uudenlaisia ratkaisuja uusille aloille, mutta vastavuoroisesti yritykset tarvitsevat tuoreinta osaamista ja vahvaa tukea TKI-työhönsä. Tarvitaan ekosysteemimäistä yhteistyötä eri koulutusasteiden ja eri toimijoiden välille.

Kommentit lukuun 2. Tavoitetila – koulutus ja tutkimus kohti 2040-lukua

Tavoitetilassa korostuu yksilöiden osaamisen kehittäminen, perinteinen koulutusjärjestelmä ja sen nykyisten toimijoiden vakiintuneet roolit. Yritysten osaamisen kehittämisen tarpeet, yrittäjäyyskasvatuksen merkitys kaikilla koulutusasteilla ja opettajankoulutuksen kehittäminen jäävät vähemmälle huomiolle. Koulutuksen saatavuus ja laatu on varmistettava joka puolella Suomea. Tarvitaan uudenlaisia koulutuksen saavutettavuuden muotoja,

järjestämisen tapoja, eri toimijoiden ja koulutusasteiden yhteistyötä sekä kokonaan uusia toimijoita.

Tavoitetilassa olisi lisäksi tärkeätä huomioida se, että yrittäjillä ja yksityisillä yrityksillä on jo nyt merkittävä rooli koulutus- ja osaamispalveluiden tuottajina sekä oppimateriaalien, oppimisteknologian sekä tietojärjestelmien kehittäjinä ja tarjoajina. Osaamis- ja koulutusjärjestelmän kehittymiselle on tärkeätä, että yritysten asema on vastaisuudessa vähintään yhtä vahva kuin nykyisin.

Kommentit lukuun 3.1 Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus

Lähivuosina väestökehitys on hyvin erilaista eri alueilla. Niilläkin alueilla, joissa syntyvyys vähenee ja nuorten ikäluokat pienenevät voimakkaasti, on turvattava laadukas varhaiskasvatus, esi- ja perusopetus. Yksityisten palveluntuottajien rooli olisi nostettava paremmin esille, koska heitä tarvitaan jatkossakin julkisten toimijoiden rinnalle monipuolistamaan ja täydentämään tarjontaa.

Monissa kunnissa varhaiskasvatuspalvelujen tuotanto on riippuvaista yksityisistä yrityksistä. Selonteko ei tunnista tätä, eikä myöskään keinoja, joilla varhaiskasvatuksen monituottajuus voidaan jatkossakin turvata. Palveluseteli on erinomainen tapa vastata varhaiskasvatuksen kysynnän kasvuun sekä edistää palvelujen monituottajuutta. Samalla se antaa perheille vapauden valita lapsilleen sopivin päivähoitopaikka. Vaikka jo noin joka kymmenes varhaiskasvatukseen osallistuv lapsi käyttää perheineen palveluseteliä, läheskään kaikissa kunnissa perheillä ei tähän mahdollisuutta vielä ole.

Perusopetuksen alavireisyys on selätettävä. Kunnilta ja yksityisiltä opetuksen järjestäjiltä se vaatii joustavampia oppimispolkuja, monipuolisempia oppimisympäristöjä sekä nykyaikaisempia oppimisvälineitä. Pienenevät ikäluokat ja niukkenevat resurssit kysyvät rohkeutta tarttua uusiin toiminnallisiin ja teknologisiin ratkaisuihin, jotka parantavat opetuspanostusten vaikutavuutta. Yksi esimerkki vaikuttavasta ratkaisusta on poikkeusoloissa tulleksi tullut verkko-opetus. Etäpedagogiikan avulla kunnat voivat parantaa koulutuksen saavutettavuutta ja tarjonnan monipuolisuutta. Digitaaliset työkalut tarjoavat myös lähiopetukseen entistä yksilöllisempiä toteutustapoja. Toinen tuloksekas mutta alihyödynnetty käytäntö on yläkouluvaiheen joustavan perusopetuksen malli. Se tuo tavanomaisen luokkaopetuksen rinnalle monipuolisempia tekemällä oppimisen muotoja ja ympäristöjä ja vahvistaa näin oppilaan motivaatiota ja valmiuksia. Harmillisesti selonteko sivuuttaa nämä keinot.

Yrittäjyyskasvatusta tarvitaan kaikilla koulutusasteilla vahvistamaan lasten ja nuorten työelämätaitoja sekä luomaan pohjaa uudelle yrittäjyydelle. Yrittäjyyskasvatuksen on suositeltavaa alkaa jo varhaiskasvatuksessa. Selonteko ei kuitenkaan valitettavasti ota asiaan kantaa.

Kommentit lukuun 3.2 Toinen aste

Ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen yhteistyön lisääminen on tärkeä ja kannatettava tavoite. On kuitenkin tärkeää säilyttää molempien koulutusmuotojen vahva omaleimainen rooli sekä erilliset tehtävät. Yhteistyö voi olla esimerkiksi yhteisten oppimisympäristöjen, opettajien ja opetuskokonaisuuksien hyödyntämistä. Myös järjestäjä voi olla sama.

Selonteon olisi tärkeätä huomioida oppivelvollisuuden laajentamisesta koulutuksen järjestäjille koituvat lisäresurssitarpeet. On tärkeätä varmistaa, etteivät koulutuksen järjestäjät joudu leikkaamaan opetuksesta ja ohjauksesta kattaakseen oppivelvollisten oppimateriaaleista ja koulumatkoista koituvia lisäkuluja.

Ammatillisen koulutuksen vetovoimaa on edelleen parannettava, jotta eri aloille hakeutuu riittävästi opiskelijoita ja ammattitaitoisen henkilöstön saatavuus turvataan ikäluokkien pienentyessä. On edelleen kehitettävä myös ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden jatko-opintovalmiuksia vahvistavia opintoja, jotta nuoret peruskoulun päättövaiheessa pitäisivät ammatillista koulutusta samanarvoisena vaihtoehtona lukion kanssa. Yleissivistävien sisältöjen vahvistaminen ei saa kuitenkaan johtaa ammatillisten aineiden opetusmäärien vähentämiseen. Opiskelijoille on taattava opintojen aikana mahdollisuus suuntautua enemmän joko jatko-opintoja painottaviin kokonaisuuksiin tai ammattiosaamista vahvistaviin opintoihin yksilöllisesti ja joustavasti. Tämä edellyttää myös riittävän opinto-ohjauksen varmistamista. Opiskelijan yksilölliset valinnat eivät saa johtaa siihen, että ne myöhemmin haittaisivat hänen mahdollisuuksiaan jatkaa opintoja korkea-asteella.

Selonteko kannustaa koulutuksen järjestäjiä muodostamaan nykyistä laajempia kokonaisuuksia. Tämä luo sekä mahdollisuuksia että uhkia. Mahdollisuuksia ovat esimerkiksi synergiaetujen hyödyntäminen, taloudellisuus ja laajempi palveluvalikoima. Uhkia voivat olla tehottomuus, byrokraattisuus ja pienten, erityisalojen osaamista tarjoavien koulutusyksiköiden lakkauttaminen. Tällä voi olla vaikutuksia yritysten sijoittumiseen paikkakunnille ja sitä kautta alueen elinvoimaan. On tarpeen myös miettiä, miten mahdollistetaan omalla kotipaikkakunnalla opiskelu niillä aloilla, joita ei sen alueen koulutuksen järjestäjä toteuta. Kaikki nuoret eivät ole valmiita muuttamaan opiskelupaikan perässä, ja tämä saattaa johtaa opiskelijan sosiaalisiin ongelmiin

opiskeluaikana. Järjestäjäverkon harventuessa kehittämisen painopistettä on suunnattava entistä enemmän työpaikalla järjestettävän koulutuksen ja digitalisaation kehittämiseen. Myös oppisopimuskoulutuksen tuki- ja korvausjärjestelmää on uudistettava vastaamaan paremmin työnantajien tarpeita. Lähiopetusta ja ohjausta on kuitenkin oltava tarjolla riittävästi. Osaa-
van henkilöstön saatavuuden turvaamiseksi ja kohtaanto-ongelmien ratkaisemiseksi koulutuksen saatavuus on varmistettava eri puolilla maata erilaisilla järjestämismuodoilla ja toteutustavoilla. Digitalisaatiota ja yritysten ja oppilaitosten yhteisiä oppimis- ja kehittämisympäristöjä on edelleen kehitettävä. Työelämässä järjestettävän koulutuksen ja yritysten ja oppilaitosten yhteisten oppimis- ja kehittämisympäristöjen kehittämiseen on panostettava voimakkaasti jo nyt. Yhteistyö poikii lisää yhteistyötä ja uudenlaisia toimintamalleja.

Suurten monialaisten ja usein julkisten koulutuksen järjestäjien rinnalle tarvitaan ketteriä ja joustavia yksityisiä palveluntuottajia.

Ammatillisessa koulutuksessa on huomioitava, että opiskelijoista yli puolet on aikuisia. Koulutuksen lainsäädäntö tulee olla sama kuin nuorilla, mutta opintojen järjestämisessä on nykyistä paremmin varmistettava opintojen yksilöllisyys, aiemmin opitun tunnistaminen ja tunnustaminen sekä joustavat opetusjärjestelyt, jotka mahdollistavat työn, perheen ja opintojen yhteensovittamisen. Ammatti- ja erikoisammattitutkintojen tai tutkinnon osien lisäksi on parannettava mahdollisuuksia suorittaa tutkinnon osaa pienempiä opintokokonaisuuksia. Selonteon olisi huomioitava myös yrittäjät toisen asteen koulutus- ja osaamispalveluiden erityisenä käyttäjä- ja oppijaryhmänä.

Selonteon olisi peräänkuulutettava yrittäjyyskasvatuksen merkitystä sekä lukioissa että ammatillisessa koulutuksessa, sillä jatkossa yhä useampi tulee toimimaan yrittäjänä työuransa jossain vaiheessa. Yrittäjyyskasvatus kehittää myös yleisiä työelämävalmiuksia.

Kommentit lukuun 3.3 Korkeakoulut

Nuorten lisäksi on tärkeää nostaa osaamistasoa kaikenikäisten kohderyhmissä ja mahdollistaa työn ja korkea-asteen opintojen entistä parempi yhteensovittaminen. Selonteon olisi noteerattava tämä paremmin. On luotava myös korkea-asteelle oppisopimustyyppinen järjestelmä ja vahvistettava aiemmin opitun osaamisen tunnistamista ja tunnustamista, jossa otetaan huomioon monin eri tavoin hankittua osaamista, muun muassa työssä opittua osaamista. On lisättävä korkeakoulutuksen yrittäjyyskoulutustarjontaa ja toteutettava yrittäjyysohjelmia myös jo toimiville yrittäjille. Kun yrittäjien

koulutustaso nousee, olisi selonteon tärkeätä huomioida myös heidät korkeasteen palveluiden kasvavana käyttäjäryhmänä.

Selonteon olisi herätettävä avoimempaa keskustelua korkeakoulutuksen rahoituspohjasta, jossa yksityisten panostusten osuus on erittäin alhainen, sekä koulutuksen läpäisystä, joka on tavoitteisiin nähden yhä liian hidasta. Opintomaksut ovat näihin haasteisiin yksi keskeinen ratkaisu. Siksi olisi vakavasti harkittava sitä, että korkeakoulujen sallittaisiin periä tutkinto-opiskelijoilta kohtuullisia opintomaksuja, jotka maksetaan verkotuksen yhteydessä opintojen päätyttyä ja riittävän tulotason varmistuttua. Opintomaksuja olisi vähintäänkin voitava periä silloin, kun oppija suorittaa uutta samantasoista tutkintoa.

Kommentit lukuun 3.4 Tiede ja tutkittu tieto

Selonteko tuo yleistasolla hyvin esiin tieteen ja tutkitun tiedon merkitystä Suomen hyvinvoinnille. Selonteon olisi kuitenkin tarkemmin käsiteltävä sitä, miten tutkimuksen yhteiskunnallista vaikuttavuutta voitaisiin nostaa. Tähän tärkeä keino on tiivistää yritysten ja tutkimusorganisaatioiden, mukaan lukien korkeakoulujen sekä muiden oppilaitosten, yhteistyötä. Siksi esimerkiksi korkeakoulujen rahoitusmallia olisi päivitettävä siten, että se palkitsisi enemmän myös yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta, kuten yritysyhteistyöstä ja tutkimuksen kaupallistamisesta. Korkeakoulujen ja muiden oppilaitosten sekä tutkimuslaitosten palveluroolia yritysten avoimina kokeilu- ja innovaatioympäristöinä olisi myös kehitettävä. Samalla olisi tärkeätä sovittaa koulutus- ja TKI-palveluja nykyistä paremmin yhteen. Erityisesti pk-yrityksille on tärkeätä, että tuote- ja prosessikehitykseen on yhdistettävissä ketterästi erilaisia oppimiskäytäntöjä.

Kommentit lukuun 3.5 Vapaa sivistystyö

Vapaan sivistystyön rooli tuodaan selonteossa hyvin esille. Vapaa sivistystyö täydentää jatkuvan oppimisen tarjontaa ja voi parhaimmillaan toimia verkostoyhteistyön koordinoijana.

Kommentit lukuun 3.6 Jatkuva oppiminen – työuran aikainen oppiminen

On mahdollistettava joustava työuran aikainen opiskelu ja oppiminen. Muodollisen koulutusjärjestelmän ja sen toimijoiden rinnalla selonteon olisi

voimakkaammin nostettava esille myös yksityiset osaamispalvelujen tuottajat. On vahvistettava eri toimijoiden yhteistyötä ja ekosysteemimäistä osaamisjärjestelmää. Virallisten tutkintojen ja tutkinnon osien lisäksi osaamisen kehittämisessä tarvitaan niin sanottuja pieniä osaamiskokonaisuuksia. Kuten selonteossa todetaan, on myös tärkeätä tukea pk- ja mikroyritysten osaamisen kehittämisen verkostoja. Myös yrittäjien jatkuvan oppimisen mahdollisuuksia on parannettava.

Kommentit lukuun 3.7 Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

Opetus- ja ohjaushenkilöstön koulutusta on kehitettävä vastaamaan muuttuviin tarpeisiin kaikilla koulutusasteilla. Siksi selonteon olisi kiinnitettävä huomiota myös yrittäjäyyskasvatusosaamisen vahvistamista opettajien perus- ja täydennyskoulutuksessa.

Kommentit lukuun 3.11 Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

Maahanmuuttajataustaisille opiskelijoille on oltava tarjolla nykyistä enemmän englanninkielisiä tutkintoja ja heidän aiempi osaamisensa on pystyttävä tunnistamaan ja tunnustamaan nykyistä paremmin. Opiskelun ja työn yhteensovittaminen on mahdollistettava ja näin tuettava nopeaa kotoutumista.

Kommentit lukuun 4. Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän tilannekuva ja keskeiset muutostekijät

Keskeisimmät huomiot ja muutostarpeet koko kokonaisuudesta:

- Tavoitetilan lisäksi on kuvattava mahdollisimman realistisesti resurssintarpeet sekä rahoitusjärjestelmän haasteet ja muutostarpeet.
- Etä- ja monipaikkatyön aiheuttamia haasteita ja mahdollisuuksia tulee huomioida enemmän. Viimeistään toimenpidesuunnitelmassa on tähän linjattava erilaisia skenaarioita.
- Koulutuksen järjestäjäverkon rakentaminen on käynnistettävä ”puhtaalta pöydältä”.

- Osaavan henkilöstön saatavuuden turvaamiseksi ja kohtaanto-ongelmien ratkaisemiseksi koulutuksen saatavuus on varmistettava eri puolilla maata erilaisilla järjestämismuodoilla ja toteutustavoilla.
- Yksityiset koulutuspalvelujen tuottajat ja työelämäjärjestöjen toimijat on otettava mukaan toimenpidesuunnitelmien laatimiseen.
- Digitalisaation kehittämisen on oltava itsestäänselvyys kaikilla koulutusasteilla ja koko osaamisjärjestelmässä. Tämän varmistamiseksi kehittämistyöhön on panostettava jo nyt.
- Yrittäjänä toimiminen lisääntyy. Siksi yrittäjyyskasvatusta ja yrittäjyysosaamista on lisättävä kaikilla koulutusasteilla. Myös jo toimiville yrittäjille on turvattava joustavia jatkuvan oppimisen palveluita.
- Opettajankoulutusta on kehitettävä vastaamaan muuttuvia tarpeita.
- Kestävän kasvun osaamista on vahvistettava kaikilla koulutusaseilla ja yrityksissä. Vastuullisuutta tarvitaan ilmastonmuutoksen torjumiseksi, mutta kestävän kehityksen ja kasvun osaaminen luo myös uudenlaista liiketoimintaa.
- Globalisaation merkitys kasvaa. Kansainvälisyysosaamista on lisättävä kaikilla koulutusasteilla.

Kunnioittavasti

Suomen Yrittäjät

Mika Kuismanen
pääekonomisti

Joonas Mikkilä
digi- ja koulutusasioiden päällikkö

Marja Vartiainen
koulutusasioiden asiantuntija